

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Eylül 2022/ Sayı: 11

Okurlara

Bültenimizin kapağında, İoanna Kuçuradi, “Baktığını Görebilmek” başlıklı yazısında, bugün dünya düzeyinde yaşadığımız çoğu sorunun, kişilerin çoğunun baktığını görememesinden kaynaklandığına dikkat çekiyor.

Açlık ve savaşlar, bin yıllardan bu yana sonu gelmeyen en önemli sorunlardan biri olarak karşımızda durmaya devam ediyor. California Üniversitesi Hukuk Profesörü Hilal Elver, “Açlık ve Savaşlar: En Büyük İnsan Hakkı İhlallerine Nasıl Cevap Veriyoruz?” başlıklı yazısında, bu iki büyük insan hakkı ihlaline nasıl cevap verdiğimizizi sorguluyor ve barışın olmadığı yerde insana ilişkin sorunların çözülmediğinin altını çiziyor.

Princeton Üniversitesi Uluslararası Hukuk Emekli Profesörü Richard Falk, “İnsan Hakları ve Çin’le Jeopolitik Olarak Yüzleşmek” başlıklı yazısında, “Büyük Güçler’in insan hakları sorunlarını ele almalarının her zaman sorunlu olduğunun altını çizerek, okurları Çin’deki hak ihlalleriyle jeopolitik olarak yüzleşmeye davet ediyor.

Hacettepe Üniversitesi İnsan Hakları Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Gökçe Çobansoy, “Yapay Zekâ, Kant’ın Aydınlanma Görüşü ve Antropolojik Özgürlük Fenomeni Üzerine” başlıklı yazısında, yapay zekâ algoritmalarına maruz kalan günümüz insanı için özgürlük ve aydınlanmanın ne ölçüde mümkün olduğunu sorguluyor.

Bu sayımızdaki söyleşi, 45 yıldır hakları ihlal edilenlerin haklarını savunmaya ve onların sesi olmaya devam eden Avukat Fikret İlkiz ile yaptık. İlkiz ile hukuk, adalet, Dezenformasyon Yasası ve basın özgürlüğü üzerine konuştuk.

İlgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

***

BAKTIĞINI GÖREBİLMEK

İoanna Kuçuradi

Dünya düzeyinde bugün yaşadığımız birçok sorunun temelinde yatan, kişilerin çoğunun baktığını görememesidir. Çağımızın sürüklediği, “ne olsa olur/anything goes” motto’suyla postmodernizm denilen anlayış ile rekabete dayanan ve reklamları kullanarak kişileri, ihtiyaçları olmasa da, daha çok ve daha çok tüketime sürükleyen “tüketim toplumu” ve buna kendini uyarlayan “çağdaş” eğitim, bu durumun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamış bulunuyor.

Bilgilerden ziyade –yani baktıkları şeyi görme sonucu edindikleri bilgiden ziyade– enformasyon anlamında ikinci elden bilgiyle kişilere davranış kazandırmayı amaçlayan eğitim, bilgisayarların yardımıyla insanların mantıksal bağlantıları iyi-kötü kurmalarını sağlasa da, günlük yaşamda olan bitenler ve yapılanlar arasındaki varlıksal bağlantıları –olan bağlantıları– görmesini pek öğretmiyor. İnsan kafasının kuramayacağı karmaşıklıkta ve inanılmaz bir hızla bilgisayarla kurulan bağlantıların yalnızca bir tür bağlantılar olduğu; günlük yaşamda olan bitenler arasında ve yapılanlar arasındaki ilgilerin/bağlantıların mantıksal bağlantılar olmadığı, varlıksal bağlantılar olduğu –yani kurulacak bağlantılar değil, mevcut olan ve görülecek bağlantılar olduğu– gözden kaçırılıyor.

Böylece “tüketim toplumu”nda “modüler eğitim” yapılıyor: bilgiler, hakkında oldukları şeyler arasında mevcut ilgilere göre değil, bir odadaki eşya modülleri gibi istenildiği zaman yeri değiştirilebilecek modüller sayılıyor. Bu şekilde yapılan eğitim, insanların çoğunun varlıksal bağlantıları görmemesine yol açıyor. Bu da “ne olsa olur” anlayışıyla birleşince, yaşamla ilgili konularda doğru ile yanlış, değerli ve değersiz arasındaki fark ortadan kalmış oluyor.

Bu, aynı zamanda yalnızca tek tek varolanlar arasındaki bağlantıları görmemeye değil, olan bitenlerin ve yapılanların temelindeki bilimsel problemleri, yani onlara yol açan nedenleri de görmemeye neden oluyor. Dikkat ederseniz, bu durum dile bile yansıyor.

Bu dediklerimi, isterseniz, örnekleyeyim: Bugün insanların çoğunun farkında olmadığı bir fark, şu anda olamayan/yapılamayan ama olması/gerçekleştirilmesi mümkün/olanaklı olan ile imkânsız/olanaksız olan arasındaki farktır. Örneğin, doğa yasaları denen yasalara aykırı bir şeyin gerçekleştirilmesi: birisi cinnet geçirip kendini pencereden dışarı atarsa, düşmemesi gibi. Ama başka bir gezegende günün birinde yaşamak mümkün olabilir belki. Ancak çok önemli bir hususu gözardı etmemek gerekiyor. Özellikle Bioetiğin dikkat çektiği bu husus, her yapılabilir olanı yapmamak gerektiği, her gerçekleştirilebilir olanın, etik değeri bakımından değerlendirmeden yapılmaması gerektiğidir.

Olan bağlantıları görme-görmeme konusuyla ilgili bir örnek, son yıllarda Asya ülkelerinden Batıya göç edenlerle ilgili tartışmalar olabilir. Bu tartışmalar, göç eden insanların Avrupa ülkelerine girmemelerinin nasıl sağlanacağı etrafında oluyor, ama bu göçlerin nedenleri ve bu nedenlerin nasıl ortadan kaldırılacağı üzerinde durulmuyor.

Bir örnek de, “ne olsa olur”un dile yansımalarından vereyim. Şöyle diyor bir televizyon kanalının muhabiri: “sizlere şimdi iyi bir gelişmeden söz edeyim: kazada ölen olmamıştır.”!

Bunlar ve bütün olan biten bu gibi olaylar –örneğin bugün yaygınlık kazanan çocuklar için “boğulma oyunu”, büyükler için de “kışkırtma oyunu” gibi sözüm ona “oyunlar”– bize felsefi değer bilgisiyyle yapılan etik eğitiminin gerekliliğini bir daha hatırlatma ihtiyacını duyuruyor.

AÇLIK VE SAVAŞLAR: EN BÜYÜK İNSAN HAKKI İHLALLERİNE NASIL CEVAP VERİYORUZ?

Prof. Dr. Hilal Elver*

İç ve dış savaşlar, açlığın ve beslenme yetersizliğinin en önemli sebepleri olarak bilinmekte. Aynı zamanda, açlığın da savaşlara ve politik çalkantılara neden olduğunu uzak ve yakın tarihimizdeki örneklerden görmekteyiz. Maalesef uluslararası insan hakları ve insanî hukukun oldukça detaylı kurallarına rağmen açlık, beslenme yetersizliği ve kıtlık, 21. yüzyılda dünya nüfusunu beslemekten daha fazla gıda üretilmesine rağmen artarak devam etmekte. Özellikle son yıllarda İkinci Dünya Savaşından beri görülmemiş bir kıtlığın, birkaç ülkede aynı zamanda devam etmesi, gıda sistemlerinde bir şeylerin yanlış gittiğinin bir göstergesi. Temmuz 2022’de yayınlanan FAO’nun en son gıda güvencesi yıllık raporuna göre, şu anda 50 milyon kişi kıtlığa doğru adım adım ilerlemekte. Bir milyara yakın kişi açlıkla mücadele etmekte, 3.2 milyar kişi ise sağlıklı beslenememekte.¹

Küresel ölçekte gıda ve beslenme güvencesindeki olumsuz yükselmenin nedenleri ise FAO’nun raporlarında son yıllarda devamlı olarak tekrar edildiği üzere, iç ve dış savaşlar ve ayaklanmalar, iklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklık, su baskınları, siklonlar ve fırtınalar, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik şoklar ve dalgalanmalardır. COVID-19 pandemisi ise, aslında geleceği tahmin edilmekle birlikte dünyayı hazırlıksız yakalayan yeni bir gıda güvencesizliği ve beslenme yetersizliği nedeni olarak dünya gıda güvencesi literatürüne girdi.

Pandemi döneminde gıda tedarik zincirlerinin kırılması, tarım işçilerinin toprakları terk etmesi, üretimin durması, talebin azalmasına neden olmuş, sınırların kapanması ile dünya ticareti büyük ölçüde aksamış ve 2020 yılından beri devam etmekte olan bu sorunların, diğer etkenlerle birleşerek devam etmesiyle dünya bir kısır döngü içine girmiştir.

2022 yılının Şubat ayında başlayan ve halen devam etmekte olan Ukrayna savaşının gıda ticaretine olan olumsuz etkisi ise, açlık sorununu küresel platformlardaki gündemin en önemli konularından biri haline getirmiştir. Ukrayna savaşı önce dünyanın önemli tahıl, gübre ve enerji merkezlerinden biri olan Karadeniz Bölgesi ülkelerini, daha sonra Avrupa ülkelerini etkilemeye başlamış, ardından gıda güvencesi için ithalat yapmak zorunda olan pek çok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesi ile gıda yardımlarıyla yaşayan Afrika ülkelerini derin bir gıda krizi içine sokmuştur. Karadeniz, dünyadaki en hacimli tahıl ticaretinin olduğu bölge olarak küresel açlık krizinde etkileyici bir rol oynamıştır.

Unutmayalım ki savaş başlamadan önce bile FAO’nun Gıda Fiyat İndeksi verilerine göre, Şubat 2022’de fiyatlar yeni bir tarihi rekor kırarak özellikle tahıl, mısır, nebatî yağ ve gübre fiyatlarında pandemi öncesine nazaran iki-üç kat artışa neden olmuştur.² Fiyatların aşırı yükselmesiyle Dünya

Gıda Programı (WFP) gıda yardımları için 2019’a nazaran %30 daha fazla ödeme yapmak zorunda kalmıştır.³ Yıllardır savaşlar ve ekonomik sorunlar nedeniyle kıtlığın eşliğinde yaşayan birçok Afrika ülkesi ise bu yeni durumdan fazlasıyla etkilenmiştir. Özellikle Güney Sudan, Nijerya’nın Kuzey Doğusu, Somali ve Yemen’de 30 milyonu aşkın kişi, kitlik tehlikesiyle yaşamakta idi. Malawi, Sudan, Afganistan, Kongo ve Suriye ise milyonlarca insanın gıda yardımı olmadan yaşayamayacağı yerler. Bu ülkelerdeki durum her geçen gün daha da zorlaşmakta ve uluslararası toplum acil önlemlerle cevap vermez ise, kıtlığa doğru gidişe muhakkak gözle bakılmakta.⁴

Ukrayna savaşı öncesi mevcut olan bütün bu sorunlar, savaşın halen devam etmesi nedeniyle, sıcak savaşın olduğu yerlerde üretimin durması ve yavaşlaması nedeniyle, Karadeniz’deki tahıl ticaretindeki sorunların önümüzdeki yıllarda da devam edeceğini, gıda, enerji ve gübre fiyatlarındaki aşırı artışlar ve enflasyonun da etkisiyle bütün dünyayı etkisi altına alacağını artık biliyoruz.⁵

Ukrayna ve Rusya dünyadaki tahıl ticaretinin %30’unu elinde tutan iki ülke olarak küresel gıda güvencesinde önemli rollere sahipler. Ukrayna, dünyanın dördüncü büyük mısır ihracatçısı. Ayçiçek yağında iki ülke %55’lik bir pay sahibi. Rusya Federasyonu nitrojen gübresinde birinci sırada, potasyumda ikinci sırada, fosfor gübresinde ise üçüncü sırada.⁶

Yine FAO’nun verilerine göre, yaklaşık olarak 50 ülke tahıl ihracatının %30’unu Rusya’dan yapıyor. Bunlardan %26’sı, %50’den fazla tahılını bu iki ülkeden alıyor. Aslında dünyada tahıl ticaretini elinde tutan sadece beş ülkenin olması, gübre üretimi ve ticaretinde ise Rusya ve Belarus’un birlikte çok büyük bir paya sahip olmaları, ayçiçek ve diğer bitki kökenli yağların ticaretinde de Karadeniz ülkelerinin çok önemli bir yeri olması, bu savaşın neden gıda güvencesini diğer savaşlara oranla daha çok tehdit ettiğini bize gösteriyor. Özellikle az gelirli gelişmekte olan ülkeler, en az gelişmiş ülkeler, gıdada ithalata bağımlı olan ülkeler ve bu ülkelerin kırılğan gurupları, bu krizden çok ağır bir biçimde etkileneceklerdir.

Ayrıca Rusya’nın enerji sektöründeki önemli payı bölgesel olarak özellikle Avrupa’yı etkilemekte, ancak enerjinin gıda ve gübre üretimindeki önemli rolü nedeniyle de bütün dünyayı etkilemesi söz konusu. Birçok ülke ihracat kısıtlamaları getirerek iç pazarlardaki yüksek artışları önlemeye çalışıyor. Bunun yanında Batı ülkelerinin Rusya Federasyonuna karşı başlattığı ekonomik ambargo ise dünya gıda ticaretini olumsuz olarak etkileyen bir başka neden. Her ne kadar ABD, İngiltere ve Avrupa topluluğu gıda ticaretinin ambargo dışında tutulduğunu söyleseler bile, uluslararası bankaların Rusya ile

*California Üniversitesinde Hukuk Profesörü.

¹ SOFI 2022

² Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security matters under the mandate of the FAO, bkz: www.fao.org

³ WFP, A Hunger Catastrophe, Marching Toward Starvation

⁴ https://www.oxfam.org/en/press-releases/we-feared-dying-war-now-we-fear-dying-hunger-ukraine-crisis-propelling-hunger-syria

⁵ Hilal Elver, “Ukrayna savaşı milyonlarca insanı nasıl açlığa sürüklüyor?”, Fikir Turu, 07.04.2022, bkz: https://fikirturu.com/jeo-strateji/ukrayna-savaşı-milyonlarca-insanı-nasil-acliga-surukluyor/

⁶ Jennifer Clapp ve Hilal Elver, “The war in Ukraine could spark a hurricane of global hunger”, 31.03.2022, bkz: https://news.trust.org/item/20220331100348-mc151

iş yapmamaları gıda ticaretini durdurmaya yetiyor.⁷ BM Genel Sekreteri, dünyadaki bu acil durumu adeta alarm yaratan bir dille “muhteşem felâket” biçiminde tanımlayarak, milyonlarca kişinin kıtlıkla burun buruna yaşadığı bu dönemin çok uzun sürebileceği ve daha da yayılacağı tehlikesini adeta alarm verir gibi haber vermektedir. Dünya Bankası 12 milyar dolarlık ilâve bir fonun, Ukrayna savaşının getirmiş olduğu felâketlerin telafisine ayrıldığını ilân ederken, gelişmiş ülkeleri geliştirmekte olan ülkelere yardım etmeleri konusunda uyarmaktadır.⁸

Uluslararası toplum, bu uyarılara özellikle insanî yardım kapsamında cevap vermeye çalışmakla birlikte, küresel bir dayanışmanın halen mevcut olmadığını ve savaşın taraflarının bu konuda farklı bakış açıları olduğunu ve uluslararası toplumun, savaşın nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili görüş ayrılıklarına sahip olduklarını görüyoruz.

Son günlerdeki olumlu gelişme ise, Türkiye'nin arabuluculuğu ile gerçekleştirilen Karadeniz'de bir tahıl koridorunun açılmasıdır. Türkiye, Ukrayna ve Rusya Federasyonu'nu bir araya getirerek, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in de katılımıyla bir sözleşme imzalamalarını sağlanmış, Karadeniz'de Şubat ayından beri durdurulan deniz trafiğinin başlatılması sağlanmıştır.⁹ Sözleşmenin imzalanması ile İstanbul'da bir koordinasyon ofisi kurulmuş ve ilk mısır yüklü gemi Ağustos'un ilk haftasında Odesa Limanı'ndan ayrılarak, boğazlardan geçmiş ve Lübnan'a varmıştır. Bu gelişme Ukrayna savaşı nedeniyle dünya gıda fiyatlarındaki dalgalanmaları çözmese de, yıllardır artarak devam eden açlığı ortadan kaldırmasa da, acil ihtiyaçlara bir ölçüde yardım etmiştir. Halen savaş halinde olan iki ülkenin aynı masaya oturmaları ve çıkarlarını birleştirmeleri ile sağlanan tahıl koridorunun devamlı çalışması sağlanırsa, kısa dönemli bir rahatlama sağlanabilir. İşte bu nedenle Karadeniz tahıl koridoru, Türkiye'nin bir projesi olarak dünya gıda güvenliği için olumlu bir diplomatik gelişmedir.

Ancak dünyada artarak devam etmekte olan gıda güvencesizliği ve beslenme bozuklukları sorununu çözmek için uzun soluklu politikalara ihtiyaç vardır. Herkesin kabul ettiği gerçek, bugün için dünyada mevcut küresel gıda sistemlerinin ihtiyaca cevap vermediği, açlığı ortadan kaldırmadığı, eşitsizliklere yol açtığı, oligopolik bir sisteme doğru gidildiği, çevreyi kirlettiği, biyolojik çeşitliliği tehdit ettiği, iklim değişikliğini aşırı karbondioksit salınımıyla tetiklediği ve küçük üretici ve çiftçileri dünyanın her tarafında mutsuz ettiği. Sorunlar kabul edilmekle birlikte, çözüm önerileri konusunda farklı görüşler vardır.

İşte bu sorunların tartışılması için, 2021 Eylül ayında BM Genel Sekreteri Guterres, her yıl Davos'ta toplanan Dünya Ekonomik Forumu ile işbirliği yaparak ilk Dünya Gıda Zirvesi'ni düzenledi. Zirvenin amacı tarım ve gıdayı tek bir sistem olarak ele almak, farklı görüşleri bir araya toplamak ve çözüm önerileri saptamak idi. Ne var ki, büyük sermayenin ve finans dünyasının zirveyi hâkimiyeti altına alması, sivil toplum örgütlerinin zirveyi protesto etmelerine, kendilerine verilen yerin aslında sadece göstermelik olduğunu ve büyük sermaye ve finans şirketlerinin, üretim odaklı, yeni teknolojilerin hâkim

olduğu ve veri toplamanın esas alındığı çözüm önerilerinin sorunu çözmek yerine daha da büyüteceği gerekçesiyle zirveye katılmayı reddetmişlerdir.

Bu zirve, gıda sistemlerindeki görüş ayrılıklarının ne kadar derin olduğunu bize göstermesi açısından önemli. 1980'li yıllardan beri süregelen serbest piyasa ekonomisinin ve küreselleşmenin 1990'li yıllarda tarım ve gıdayı dünya ticaretine dahil etmesi, güçlü sermayeleri ile dünya ticaretini elinde tutan birkaç şirketin söz sahibi olduğu bugünkü sistemi getirmiştir. Şu anda dünyada birkaç şirketin ve birkaç ülkenin hâkimiyetinde olan küresel gıda ticareti, yerel pazarları tehdit etmekte, ülkelerin kendi kendine yetme, yerele öncelik verme, kırsal kalkınmayı destekleme, kooperatifleşmeyi hızlandırma politikalarını bırakıp ithalata yönelik gıda sistemlerine geçmelerine neden olmuştur. İlk anda pahalı üretmek yerine, dışarıdan ucuz almak iyi bir çözüm gibi gelmiş, ama zaman içinde özellikle buğday, mısır, pirinç gibi ana gıda maddelerinin dış pazarlardan alınması, millî para değerlerindeki düşüşler nedeniyle zorlaşmaya başlamıştır. Aynı zamanda küçük çiftçilerin üretimi bırakmalarına, köyden kente göçün artmasına yol açmış, tarım toprakları birçok ülkede rantiyeye ve yerleşime açılarak kaybedilmiştir.

Ancak pandemi gibi, tahıl ticaretini elinde tutan ülkelere çıkan savaşlar gibi, iklim değişikliği nedeniyle yaşanan kuraklıklar ve sel baskınları nedeniyle mahsul kayıpları gibi sorunlar, çok sofistike olarak gördüğümüz küresel gıda tedarik zincirlerinin ne kadar kırılabilir olduğunu bize göstermiştir.¹⁰ Şimdilerde yerel üretimin, kendi kendine yetmenin, gübre kullanımına bağımlı olmamak gerektiğinin ve en kısa zamanda agro ekolojide geçmenin önemini yavaş yavaş bütün ülkeler anlamaya başladılar. Bunun anlatılmasında sivil toplum örgütlerinin ve akademisyenlerin büyük önemi var. Yavaş yavaş, son yıllarda ortaya çıkan ve büyük sermaye tarafından çok dikkatle savunulan ve korunan bu küresel endüstriyel gıda sisteminin uzun dönemde yürümeyeceğini, alternatiflerin halen mevcut olduğunu anlamak ve anlatmak gerekiyor. Bunun için de ilk önce demokratik bir anlayışla, herkesin katılımıyla, devletin çiftçisine, üreticisine sahip çıkmasıyla tüketicinin ise bilinçli olarak hareket etmesiyle yeni bir sisteme geçiş gerekiyor. Bu sistem aslında bir anlamda eski sisteme dönmeyi, geleneksel tarımın iyi kısımlarını yeniden yaşatmaya, kırsala önem verirken kentin sorunlarını çözmekle başlıyor. İklim krizinin etkilerini yaşadığımız bu günlerde ekosisteme saygılı gıda sistemlerini geliştirmek, yeni teknolojileri ise gerektiğinde, bilinçli ve herkesin erişebileceği bir biçimde kullanmak, çevreye ve insan haklarına saygılı bir düzeni kurmak halen mümkün. Bunun için politik istek, finansman ve insan kaynaklarının iyi kullanıldığı bir düzene ihtiyaç var. Piyasa ekonomisi tek başına bu sonuca bizi götürmüyor. Bunun için insan hakkı odaklı, çevreye, insana ve insan hakkına saygılı bir gıda sisteminin dünyanın her yerinde kurulması, bütün bunlardan önce küresel dayanışma ve barışın sağlanması gerekir. Barışın olmadığı hiçbir yerde insana ve çevreye yönelik sorunlar asla çözülemez. Bunu yıllardır devam edegelen, büyüklü küçükü savaşlar nedeniyle, dünya ekonomisindeki büyümeye rağmen, teknolojinin akıl almaz ilerlemesine rağmen, çözemediğimiz açlık sorunu bize çok güzel gösteriyor.

⁷ Hilal Elver, “Dünya tahıl krizi artık kapıda değil mutfakta, Fikir Turu, 18.07.2021, bkz: <https://fikirturu.com/insan/dunya-tahil-krizi-artik-kapida-degil-mutfakta/>

⁸ Martin Farrer, “Ukraine war has stoked global food crisis that could last years says UNSG”, Guardian, 19.05.2022

⁹ WFP, A Hunger Catastrophe, Marching Toward Starvation

⁹ Hilal Elver ve Pınar Akpınar, “Küresel gıda krizini önlemede Türkiye'nin arabuluculuk rolü”, Anadolu Ajansı, 06.08.2022, bkz: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kuresel-gida-krizini-onlemede-turkiyenin-arabuluculuk-rolu/2654008>

¹⁰ Jennifer Clapp, “Spoiled milk, rotten vegetables, and very broken food system”, 08.05.2020, New York Times, bkz: <https://www.nytimes.com/2020/05/08/opinion/coronavirus-global-food-supply.html>

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **Onur Dokunulmazdır**
Ferdinand von Schirach, çeviren: Firuzan Gürbüz Gerhold, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2022, 136 sayfa.
- **Varoluşun Halleri/ Heidegger, Kant ve Kadim Meseleler**
Kaan H. Ökten, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2022, 340 sayfa.
- **Müphemlik Ahlakı Üzerine/Pirus ve Sineas**
Simone de Beauvoir, çeviren: Gülçin Kararocheman, İstanbul: Everest Yayınları, 2022, 240 sayfa.
- **Göçmen Figürü**
Thomas Nail, çeviren: Dilşa Ritsa Eşli, İstanbul: İletişim Yayınları, 2022, 332 sayfa.
- **Kavramlar Tarihi/Özgürlük**
Editörler: Armağan Öztürk, C. Cengiz Çevik, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 684 sayfa.
- **Bilgi ve Değer**
Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 430 sayfa.
- **Eğitim Felsefesi**
Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 392 sayfa.
- **Derrida'nın Nietzsche'si/ Bir Ortak İmza Geliştirmek**
Ali Utku, Mukadder Erkan, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 213 sayfa.
- **Bakunin'den Adorno'ya Hegel'in Gölgesi**
Yener Orkunoglu, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2022, 488 sayfa.
- **Bitmeyen Kâbus: Neoliberalizm Demokrasiyi Nasıl Ortadan Kaldırıyor**
Pierre Dardot, Christian Laval, çeviren: Ferda Keskin, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2022, 200 sayfa.
- **Dillerin Kökeni Üzerine Deneme/ Melodi ve Müziksel Taklitle İlişki İçinde**

- Jean Jacques Rousseau, çeviren: İnci Malak Uysal, İstanbul: Can Yayınları, 2022, 80 sayfa.
- **Avrupa'da Sürgün, Mülteci, Göçmen Halleri/Kendi Kendinin Göçmeni Olmak**
Erdal Boyoğlu, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2022, 368 sayfa.
  - **Siyasi Ekoloji**
Derleyen: Hakan Yurdanur, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2022, 287 sayfa.
  - **Suç Yargılama Süreci Hukuku/ Dogmatığı ve/ya Grameri**
Prof. Dr. Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2022, 847 sayfa.
  - **Kötülük Problemi ve Tanrı: Felsefi Bir İnceleme**
Hasan G. Bahçekapılı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022, 232 sayfa.
  - **Eğitimin Felsefesi, Felsefenin Eğitimi**
Mustafa Günay, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2021, 212 sayfa.
  - **Hegel'den Nietzsche'ye/ 19. Yüzyıl Düşüncesinde Devrimsel Kopuş**
Karl Löwith, çeviren: Reyhan Ay, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2021, 504 sayfa.
  - **"Bayağı Kalabalığımız"/Üniversiteli İşsizliği**
Esra Kaya Erdoğan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021, 263 sayfa.
  - **Çoğu Zarar Azı Karar/ Dünyayı Küçülme Kurtaracak**
Jason Hickel, çeviri: Deniz Keskin, İstanbul: Metis Yayınları, 2021, 304 sayfa.
  - **Günebakan Düşlerimiz/Kamusallık, Gündelik Hayat ve Tecrübe Üzerine Yazılar-Meral Özbek'e Armağan II**
Derleyenler: Tülin Ural, Bahadır Vural, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021, 312 sayfa.
  - **Agroekoloji/Başka Bir Tarım Mümkün**
Yayına hazırlayanlar: Tayfun Özkaya, Mesut Yüce Yıldız, Fatih Özden, Umut Kocagöz, İstanbul: Metis Yayınları, 2021, 216 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Edibe Sözen
Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi
Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi
Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,
Neşe Şahin Taşğın, Hülya Şimğa, Gülriz Uygur
Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL
Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Ege Basım
Esatpaşa Mah., Ziyapaşa Sok., No: 4, 34704 Ataşehir/İSTANBUL
Tel: 0216 470 44 70
Sertifika No: 45604

ISSN: 2587 - 148X
Yayın hakkı saklıdır